

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12
2023

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinnbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Muharrir:

Qurbanov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kwon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lif, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinnbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlis qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinnbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinnbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Взаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаевна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноярова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullahayeva Sharbat, Abdullahayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogl	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиева	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'rjal Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoira Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashuvning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farkod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modellashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dilfuza Samarova	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abduxamid Abdumalikovich	
Urban farming	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

MUNDARIJA CODERJANI

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug‘aniyev Abdulaziz Alisher o‘g‘li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector.....	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar.....	170
Kurbanov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma’mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o‘g‘li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways.....	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogl	
O‘zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba’zi mulohazalar (Qozog‘iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O‘zbekistonning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o’tish yo’nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o‘g‘li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукоров Шерзод Шавкат уgli	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari.....	211
Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste’molchilar xulq-atvoriga ta’sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitora Shuxratjon qizi	
O‘zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Kudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O‘zbekistonda kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Sayfullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbanov A. U.	
Korxonalarda pul mablag‘lari auditini takomillashtirish yo’llari.....	254
Karamatova Noiba Xusnitdinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o‘ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko’rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbasxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to-qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatoval Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog‘liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o‘g‘li	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'naliishlari.....	313
Bekmurodov Abbas Amiriddinovich	
Agroklasterlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilhomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расурова Ш. Х.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодовоощной продукции в Узбекистане.....	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуридин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмираев Эльбек Баҳтиеровиҷ	
Smart-shartnomalar – raqamlı marketingning zamonaliviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyoxonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamlı iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maximovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	456
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	462
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki Omonov Sardor O'Imasovich	466
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	472
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari Sadikova Muslima Alisher qizi	478
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari Sabirova Zaynab Qadambayevna	483
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию Режаббаев Сарвар Умархонович	488
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	491
Milli kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili Otaxonova Shohyora	497
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari Qobilova Shaxnoza	502
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerdan foydalanish holatining statistik tahlili Sharifi Abdul Fatah	505
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	512
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	518
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari Usmanov Iliom Achilovich	523
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	527
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar Xujaxonova Sitora Baxtiyor qizi	532
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish Xalimov Shaxboz Xalimovich	537
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida) Vaisov Dilshod Ibodullayevich	542
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari Usmonova D. I.	549
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruving baholash usullarini tahlili Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	555
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy Zakhidov Nodir Umidjanovich	559
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli Yusupov Fayzulla Yakubovich	563
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	567
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar Sultonov B. A.	571
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes Saidakhmedov Islomjon Ulibekovich	575
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана Хамракурова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	580
Тенденции развития жилищного строительства Алиева Зилола Маматвалиевна	585
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	589

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dulfuz Axtatova	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Baroq Axmadowna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalg qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ułomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махомадризоевна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdarligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdurakimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharoftdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli.....	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari.....	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada anderryting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшо Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rta sidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralalar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере Российской Федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati.....	787
Hakimov Hakimjon	
Intellektual mulkni boshqarish jarayonlarni o'rganishning nazariy muammolari	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoibergiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimini yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Kudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEBEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoira Azimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamlı texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalg qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaeva	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish	
va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyiҳalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Oblomuradov Narzullo Naimovich, Shavkatov Navruzbek Shavkatovich	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarova	
"Yashil iqtisodiyot" ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadreddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati.....	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Komidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyekti sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalar faoliyatida korporativ boshqaruving baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari	991
Baxriev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish	
va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusnitdinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmi rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutlibovich	
Strategik boshqaruvin hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyeva	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarning xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов	1031
Тула Нодирбек Баходир угули	
Инновационные технологии в сфере страхование.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloq qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foya solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budget tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlari	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarning kreditlash amaliyotini takomillashtirish	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashev Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана	1116
Икромова Ханифа Одиловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarning huquqiy maqomi va ularni isloq qilishning istiqbollari....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish	1146
Umarov Abdulquddus Abdilqatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Kolmatov Sanjarbek Xojimamatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishing asosiy ko'rsatkichlari.....	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choraları	1181
Xamraulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati.....	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budget mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'llim sifatini ta'minlash oliv ta'llim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili.....	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish.....	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishing manbalari va yo'llari.....	1232
Raxmanov Ilhom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari.....	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari.....	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiropi va ahamiyati.....	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi.....	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	1286
Mamatqulov Omonulla Mamayusupov	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами.....	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN EKSPORTYOR KORXONALARING KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna

Qoraqalpog'iston davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqlada korxanalarining eksport salohiyatini oshirishda bank kreditlarining o'rni muhimligi yoritilgan. Juhon amaliyotida rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri bu korxanalarining eksportining diversifikatsiyasi darajasi yuqoriligi hisoblanadi, eksportining diversifikatsiyasi uchun moliyaviy sektorlardan korxanalariga uzoq muddatli kreditlar va sug'urta xizmatlarini ko'rsatish muhimligi keltirib o'tilgan. O'zbekiston iqtisodiyoti rivojida mazkur amaliyotlardan samarali foydalanish yuzasidan amaliy taklif va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: eksportyor korxona, tijorat bank, eksport, kredit, modernizatsiya, diversifikasiya, milliy eksportchilar, investitsiya, siyosiy risk, sug'urta, xorijiy sarmoya, foiz stavka.

Abstract: The article emphasizes the importance of bank loans in increasing the export potential of enterprises. In world practice, one of the main factors ensuring the economic stability of developing countries is the high level of diversification of exports of their enterprises, the importance of providing long-term loans and insurance services from the financial sector to their enterprises for diversifying exports. Export is mentioned. Practical proposals and recommendations for the effective use of these practices in the development of the economy of Uzbekistan are presented.

Key words: exporting enterprise, commercial bank, export, credit, modernization, diversification, national exporters, investments, political risk, insurance, foreign investment, interest rate.

Аннотация: В статье подчеркивается значение банковских кредитов в повышении экспортного потенциала предприятий. В мировой практике одним из основных факторов, обеспечивающих экономическую стабильность развивающихся стран, является высокий уровень диверсификации экспорта их предприятий, важность предоставления долгосрочных кредитов и страховых услуг со стороны финансового сектора их предприятиям для диверсификации экспорта. упоминается экспорт. Представлены практические предложения и рекомендации по эффективному использованию данных практик в развитии экономики Узбекистана.

Ключевые слова: предприятие-экспортер, коммерческий банк, экспорт, кредит, модернизация, диверсификация, национальные экспортёры, инвестиции, политический риск, страхование, иностранные инвестиции, процентная ставка.

KIRISH

O'zbekistonda iqtisodiyotni isloh etish va modernizatsiya qilish yo'lidagi izchil harakatlarni kuchaytirish, ularni yangi, yanada yuqori bosqichga ko'tarish ustivor vazifa qilib belgilangan. Bu vazifalarning ijrosini so'zsiz ta'minlash provardida vatanimiz taraqqiyotini yanada yuksaltirish va xalqimiz farovonligini oshirishga qaratilgan bo'lib, bunda hal qiluvchi omil sifatida korxanalarining eksport salohiyatini oshirish va ularning moliyaviy holatini mustahkamlashda tijorat banklarning rolini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Har bir davlatning eksport salohiyatini o'sishi uning iqtisodiy rivojlanishi bank tizimidagi moliyaviy barqarorlik bilan uzviy bog'liq ekani rivojlangan davlatlar tajribasidan yaxshi ma'lum. Chunki, iqtisodiyot tarmoqlarini tarkibiy qayta qurish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, yangi korxonalar barpo etish, korxanalarini rivojlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalg qilishda banklar muhim o'rinn tutadi. O'zbekiston Respublikasida korxanalarini eksport salohiyatini rivojlantirish uchun tijorat banklari tomonidan ajratilgan investitsion kreditlarning salmog'i 12,2 trln. so'mni tashkil qilib, bu ko'rsatkich umumiyligi berilgan kreditlarning 13,2 foizni tashkil qilmoqda^[1]. Xuddi shu ko'rsatkichlar AQShda 32,5 foiz, Germaniyada 41,5 foiz va Xitoyda 15,3 foizni tashkil qiladi^[2]. Ushbu ko'rsatkichlardan ko'rinib turibdi respublikamizda korxonalar eksportini rivojlantirish uchun ajratilayotgan investitsion kreditlar salmog'i ni kamida ikki uch barobarga ko'tarish zarur. Zamonaviy iqtisodiy munosabatlarga jahon bozorida raqobat tobora kuchayib borayotgan bugungi kunda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini tubdan oshirish, eksportga mahsulot

ishlab chiqaruvchi korxanalarini har tomonlama qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, fermer xo'jaliklari va korxonalarining tashqi bozordagi amaliy ishtirokini ta'minlash, ularga qulay sharoit yaratish muhim ahamiyatga ega. Binobarin, hukumatimiz tomonidan eksportchi korxanalarining katta-kichikligidan qat'iy nazar, ularning tashqi bozor uchun yangi mahsulot ishlab chiqarishini rag'batlantirish choralar ko'rib kelinmoqda. Bugungi kunga kelib korxanalarining eksport salohiyatini mustahkamlashda tijorat banklarining kreditlash faolligining samaradorligini oshirish davlat uchun muhim ustuvor vazifaga aylanmasa – bunday davlat jahon taraqqiyoti yo'lidan chetda qolib ketishi muqarrardir.

Rivojlanayotgan mamlakatlarning barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri eksport konsentratsiyasining pasayishi hisoblanadi. Eksport miqdori bo'yicha xomashyoning ulushi ortsa, jahon bozorlarida tovar narxining o'zgarishi mamlakatning qayta ishlash sanoatida pasayishiga olib keladi. O'z navbatida, bu YALM o'sish sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilashda yangi bir bosqichni boshlab berdi. Mazkur Farmondan ko'zlangan asosiy maqsad, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligini yanada yuksaltirish, davlat va jamiyat har jihatdan rivojlanishini ta'minlash uchun shart-sharoit yaratishdir. Xususan, yaqin besh yilga mo'ljallangan mazkur tarixiy ahamiyatga ega hujjatning uchinchi yo'nalishida xususiy mulkning huquq va kafolatlarini ishonchli himoyalashni ta'minlash, barcha turdagи to'siq hamda cheklowlarni bartaraf etish, ishbilarmonlik muhitini yanada rivojlantirishga to'liq erkinlik berish masalasiga alohida ahamiyat qaratilgan [3]. Bu bilan korxanalarining eksporti va bank kreditlari faoliyatini tartibga solishning zamonaviy prinsip hamda mexanizmlarini joriy etish, yetakchi ishlab chiqarish tarmoqlarini monernizatsiya va faol diversifikatsiya qilish, moliya-bank sohasini isloh etishga erishilishi, shubhasiz. Shuning uchun korxanalarining eksportini diversifikatsiyalashni ta'minlash uchun bank sektoridan milliy eksportchilarga uzoq muddatli kreditlar va sug'urta xizmatlarini ko'rsatish muhim.

ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalarni kreditlash va ularni takomillashtirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, kreditlash tartibida yuzaga keluvchi riskli jarayonlarni baholash va boshqarish hamda kreditlash amaliyotining prognoz ko'rsatkichlarini ishlab chiqishning ayrim jihatlari xorijlik iqtisodchi olimlardan Yu. A. Gerasina, R. M. Rasulov va boshqalarning ilmiy ishlarida atroflicha tadqiq etilgan (Gerasina, Rasulov 2011).

Xorijiy olimlarning fiklari o'rganilganda, amerikalik iqtisodchi olim Piter S. Rouz bank kreditining ahamiyatini quyidagicha ta'riflaydi, ya'ni - "bank kreditlari yangi korxonalar va korxonalarining paydo bo'lismiga va yangi ish o'rinxarining ko'payishiga ko'maklashadi, hamda ularning iqtisodiy hayotiyigini ta'minlaydi" deb ta'rif bergan bo'lsa, Rossiyalik taniqli iqtisodchi olim T. Mazurina iqtisodiyotning real sektorini tijorat banklari kreditlari hisobidan kreditlashni rivojlantirish uchun quyidagi sharoitlarning mayjud bo'lishini asoslab bergen, ya'ni davlatning samarali iqtisodiy siyosatining mavjudligi va korxonalar va korxonalarining daromadliligin oshirish sifatida baholagan (Rouz 1997).

Fikrimizcha, yuqorida ikkala olimlarning yondashuvlari davlatning va tijorat banklarning korxonalarining rivojlanishiga ko'maklashishi va ularning daromadliligin oshirishga xizmat qilishi o'z navbatida yangi ish o'rinxarini yaratilishi va iqtisodiyotning rivojlanishiga olib kelashi mumkin.

Eksport diversifikatsiyasini oshiruvchi muhim omillardan biri – bank tizimining rivojlanishidir. Zamonaviy adabiyotlarda bank tizimi rivojlanishining eksport texnologik darajasini oshirishga bo'lgan ta'siri bo'yicha 3 asosiy yo'nalishi mayjud [4]:

- birinchi yo'nalishda xom-ashyo tovarlari narxlarining keskin o'zgarishi natijasida eksportyorlarda diversifikasiyalashga bo'lgan ishtiyoq oshadi. Moliyaviy institutlarning rivojlanishi esa har xil shakldagi mahsulotlarni sug'urtalaydi, risklarni diversifikasiyalaydi va resurslarni eng samarador tovarlar ishlab chiqarishga yo'naltiradi [5].
- ikkinchi yo'nalish shuni nazarda tutadiki, bank tizimining rivojlanishi mamlakatlarning nisbiy ustunligini ta'minlaydi. Bu yo'nalish tarafdarlarining fikrlariga ko'ra, tabiiy resurslar bilan ta'minlanganlik va iqtisodiy tomonidan rivojlanganlik darajasi bir-biriga yaqin mamlakatlarning nisbiy ustunligi, ular moliyaviy sohasining rivojlanganlik darajasi bilan aniqlanadi. Shuningdek, qayta ishlash sanoati qazib chiqarish sanoatiga qaraganda qo'proq miqdorda moliyaviy mablag'larni talab etadi. Radjan va Zingalesning ta'kidlashicha, neft qazib olish hamda metallurgiya sohalari kam miqdorda moliyaviy mablag' talab etadi. Bundan xulosa qilish mumkinki, moliyaviy soha rivoji eksport konsentratsiyasini kamaytiradi va qayta ishlab chiqarish sanoati rivojlanishini rag'batlantiradi [6].
- uchinchi yo'nalish Shumpeter nazariyasiga asoslangan bo'lib, bank tizimi innovatsiyani rag'batlantirishda markaziy ahamiyat kasb etadi. O'z navbatida, bu qayta ishlash sanoatida mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytiradi. So'ngi yillarda tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, innovatsiya yetarlichka riskli bo'lib, bu

jarayon uzoq muddatli mablag'larini talab qiladi [7]. Shuningdek, davlat kredit-moliya institutlari eksport va ishlab chiqarishni diversifikatsiyalashda xususiylariga qaraganda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu holatda korxanalarini moliyalashtirishda bank, davlat vechur fondlari yoki nafaqa fondlari mablag'larini jalg qilish tizimini rivojlantirish muhimdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada mazkur yo'nalishga ta'sir etuvchi omillar aniqlangan. Tahlil jarayonida ilmiy abstraksiyalash, ekspert baholash, induksiya va deduksiya, taqqoslash, tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Eksport operatsiyalariga uzoq muddatli kreditlar ajratish va eksport risklarini diversifikatsiyalashda eksport-import banklari hamda eksportni kreditlovchi agentliklar roli katta ahamiyatga ega. 2022-yil yakunlariga ko'ra, Bern Ittifoqi va Praga Klubi (Uzbekinvest a'zo) a'zolari eksport operatsiyalarini kreditlash hamda sug'ortalash uchun mos ravishda 1,84 trln. va 30,85 mlrd. AQSh dollari miqdorida mablag'lar taqdim etgan [6]. Bu ko'rsatkich 2020-yilda butun jahon eksportining qariyb 11 foizini tashkil etdi [7]. Ko'rinib turibdiki, eksport operatsiyalarida eksportni kreditlovchi agentliklar roli oshib bormoqda. So'ngi yillarda jahon mamlakatlari eksportlarida qo'shilgan qiymati yuqori mahsulotlar va yuqori texnologiyalar ulushini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Eksport-import operatsiyalariga taqdim etiladigan kreditlar Bern Ittifoqi tomonidan quyidagi asosiy 3 ta tasnifga ajratiladi:

- Qisqa muddatli eksport kreditlari;
- O'rta va uzoq muddatli eksport kreditlari;
- Eksport operatsiyalarini sug'ortalash.

Bundan tashqari, qisqa muddatli kreditlar korxanalariga ham beriladi. Chunki eksport-import bilan shug'ullanuvchi korxanalari katta korxonalarga qaraganda ishchi kapitaliga tezroq muhtojlik sezadi. Ularda ishchi kapitali yetishmovchiligi muammosini hal etish uchun eksim banklar kreditlar taqdim etadi. Eksim banklar eksport-import operatsiyalarini risk turlariga ko'ra sug'ortalaydi. Bu risklar siyosiy, tijoriy va iqtisodiy bo'lishi mumkin. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, jahon bo'y lab eng ko'p miqdorda siyosiy risklar sug'urtalanadi (1-jadval).

1-jadval: Xorijiy davatlarda korxanalari uchun eksport import banklari tomonidan ajratiladigan kreditlar

	Qisqa muddatli	O'rta va uzoq muddatli	Sug'ortalash
Xitoy eksport import banki	Qisqa muddatli eksport operatsiyalariga kreditlar ajratish. Eksport tovarlari va xizmatlari uchun o'z vaqtida to'lanmagan eksportyorlar uchun	Xitoy eksportyorlari uchun kredit Xitoydan importyorlar uchun kredit	Risklarni turlariga ko'ra sug'ortalash Siyosiy va tijorat risklarini sug'ortalash Fors-mojor holatlarini sug'ortalash
Hindiston eksport import banki	Mahsulot va xizmatlarni jo'natishgacha/ jo'natgandan so'ng kreditlar Xomashyo import qiluvchilarni kreditlash	Hindiston eksportyorlari uchun kreditlar Hindistondan importyorlar uchun kredit Kredit liniyalari	Siyosiy va tijorat risklarini sug'ortalash Fors-mojor holatlarini sug'ortalash
Vietnam eksport import banki	Mahsulot va xizmatlarni jo'natishgacha/ jo'natgandan so'ng kreditlar Xomashyo import qiluvchilarni kreditlash	Hindiston eksportyorlari uchun kreditlar Hindistondan importyorlar uchun kreditlar	Siyosiy va tijorat risklarini sug'ortalash Fors-mojor holatlarini sug'ortalash

Manba: www.sinosure.com.cn, www.eximbankindia, www.eximbank.com.vn ma'lumotlaridan foydalangan holda muallif tomonidan tuzilgan.

Jahon mamlakatlari eksim banklari shunday tasnif bo'yicha eksport-import operatsiyalariga kreditlar ajratadi. Xalqaro eksportda salmoqli ulushga ega bo'lgan davlatlar – Xitoy, Hindiston va Vietnam o'z eksportida yuqori texnologiyalar ulushini oshirishda eksim banklar faliyatidan keng foydalanmoqda. Bu mamlakatlar eksim banklari taqdim etadigan kreditlarning turlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, o'rta va uzoq muddatli kreditlar qo'shilgan qiymati yuqori mahsulotlar, elektronika va mexanika mahsulotlarini eksport qiluvchilarga taqdim etiladi. Shuningdek, ushbu mamlakatlar eksim banklari o'rta va uzoq muddatli kredilar taqdim etiladigan mahsulotlar ro'yxatini e'lon qiladi. Ayni o'rinda o'rta va uzoq muddatli eksportlarning taqdim etilishiga e'tibor qaratsak. Bu turdag'i eksport kreditlari, asosan, mamlakat eksportyorlari (yuqori texnologiyalar) va mamlakatdan yuqori

texnologiyalar import qiluvchilarga taqdim etiladi. Qisqa muddatli kreditlar, asosan, qisqa muddatda amalga oshiriladigan eksport-import operatsiyalari (xomashyo va qo'shilgan qiymati past bo'lgan mahsulotlar)ga taqdim etiladi.

Yuqorida qayd etilgan mamlakatlar eksport import banklari korxanalarining eksportdag'i ulushini oshirish maqsadida ularga faol tarzda kreditlar ajratadi. Ammo statistik ma'lumotlarga va iqtisodchilar S. Venkataramayn va B. Bhasinlarning fikrlariga ko'ra, kichik va xususiy korxonalar transmilliy korporatsiyalarga oraliq mahsulot hamda xizmatlar yetkazib beradi [8]. Ya'ni, kichik va xususiy korxonalar umumiyligda eksportda qo'shilgan qiymati yuqori mahsulotlar hamda yuqori texnologiyalar ulushini oshirmaydi. Shunday holat mavjud bo'lishiga qaramay, qayd etilgan mamlakatlar eksport import banklari korxanalariga faol tarzda kreditlar ajratadi. Buning asosiy sababi – Xitoy, Hindiston va Vietnamda aholi bandligini ta'minlashda korxanalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Eksport import banklarning barchasi yuqorida keltirilgan tasnif bo'yicha eksport-import kreditlarini taqdim etadi. Yuqori texnologiyalar va qo'shilgan qiymati yuqori mahsulotlar eksportini aynan o'rta va uzoq muddatli kreditlar ta'minlab beradi. Chunki, yuqori texnologiyalarni eksport qiluvchilar uzoq muddatli kreditlarga ehtiyoj sezadi. Bu kreditlar ularning ishchi kapitali tugab qolmasligini ta'minlovchi asosiy omillaridan biridir. Xitoy, Hindiston va Vietnam mamlakatlarining eksim banklari erkin iqtisodiy hududlarda ishlab chiqarilgan mahsulotlar va xizmatlar eksportiga ham faol tarzda kreditlar ajratadi. Bundan tashqari, eksim banklar xomashyo import qiluvchilarga hamda bu xomashyoni qayta ishlab, ya'ni uning ustiga qiymat qo'shib, eksport qiluvchilarga kreditlar ajratadi. Bu holat mamlakatda qayta ishlab chiqarish sanoatini rag'batlantirishga xizmat qilishi bilan ahamiyatli ekanini qayd etish joiz.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, yurtimizda ko'plab ushbu yo'nalishda ijobjiy ishlar qilinayotganligi va erkin iqtisodiy hududlar tashkil etilayotganini inobatga olsak quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur deb hisoblaymiz:

Nafaqat nisbiy ustunlikka ega sohalarga, balki erkin iqtisodiy hududlarda ishlab chiqarilgan mahsulot va xizmatlar eksportiga ham kreditlar ajratish lozim deb hisoblaymiz. Chunki bunday mexanizmdan Xitoy, Hindiston va Vietnamda keng foydalaniladi.

Xomashyo import qiluvchilarga kreditlar taqdim qilishni joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bunday holatda mamlakat hududida qayta ishlab chiqarish sanoati rivojlanadi. Shuningdek, raqobatbardosh mahsulotlar tayyorlashga ishtiyoq ortib, import o'rnini bosuvchi tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. Mazkur mexazm Xitoy va Hindistonda yaxshi samara bermoqda.

O'zbekiston korxanalarini eksportyorlariga uzoq muddatli kreditlar taqdim etish va sug'urta xizmatlarini ko'rsatish – mamlakat eksportida yuqori texnologiyalar ulushini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiyotimizning diversifikasiya darajasi yanada oshishini ta'minlaydi.

Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning hududiy dasturlari samarasini oshirish, uni doimiy monitoring qilish, korxanalarining eksport jozibadorligini oshirishga qaratilgan "Hududlarda iqtisodiy rivojlantirish" konsepsiyasini ishlab chiqish zarur deb hisoblaymiz.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank ma'lumotlari www.cbu.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljalangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son. <https://lex.uz/docs/5841063>.
3. Altowaim S. 2016. Financial development and export diversification in resource-rich developing countries. Department of Economics, University of Glasgow.
4. Beck, T. (2002). Financial development and international trade: is there a link?. Journal of International Economics, 57(1), 107-131.
5. Rajan, R. and Zingales, L., 1998, Financial dependence and growth, American Economic Review 88(3). pp.559-586.
6. Mazzucato, M. (2013). "Financing innovation: creative destruction vs. destructive creation". In: Industrial and Corporate Change 22.4, pp.851-867
7. Eksportning texnologik darajasi quyidagicha tasniflanadi: xom ashyo, past texnologiyali, o'rta texnologiyali, yuqori texnologiyali va resurs sig'imi eksport mahsulotlari. To'liqroq ma'lumot uchun: Lall, S.2000. The technological structure and performance of developing country manufactured exports, 1985-98. Oxford Development Studies, 28(3), 337-369.
8. K.Preugscht et al., "A new Berne Union" Berne Union Yearbook 2016.
9. S.Venkataramany and Balbir B.Bhasin "Institutionalization of Export Promotion in India: An Empirical Study" ISSN: 0971-1023, NMIMS Management Review.
10. <http://www.worldbank.org> www.sinosure.com.cn, www.eximbankindia, www.eximbank.com.

Yashi

IQTISODIYOT
va
TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnalni manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

E-mail: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnalni 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnalni

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

